

20. 10. 2015

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Námitka promlčení jako zneužití práva

Institut promlčení je nedílnou součástí soukromého práva. Jeho smyslem je zachování právní jistoty a zejména pak představuje určitou formu nátlaku na včasný výkon práva. Uplynutím promlčecí lhůty dochází totiž k jeho oslabení a praktické nemožnosti uplatnění. *Vigilantibus iura scripta sunt*, tak hovoří klasická římská zásada, promlčení je jedním z jejích projevů a uplatní se i v současném právu. Otázka zní: Je možné přiznat promlčené právo, i když byla vznesena námitka promlčení?

Dle § 609 NOZ platí (obdobně to platilo také před rekodifikací), že „*nebylo-li právo vykonáno v promlčecí lhůtě, promlčí se a dlužník není povinen plnit.*“ Druhá věta citovaného ustanovení potom zakotvuje pravidlo, podle kterého když dojde k plnění na promlčený dluh, nemůže dlužník žádat zpět to, co plnil (tzv. *naturální obligace*). Důležité pravidlo dále obsahuje § 610 NOZ, dle kterého „*k promlčení soud přihlédne, jen namítne-li dlužník, že je právo promlčeno.*“ To je zásadní vlastnost promlčení, které (na rozdíl od prekluze) vyžaduje kromě uplynutí promlčecí lhůty ještě tzv. námitku promlčení. Jednoduše řečeno tedy dlužníkovi stačí v případném soudním řízení tuto námitku vznést a soud následně dané právo, je-li promlčeno, nepřizná. Z úřední povinnosti ale soud k promlčení nepřihlíží. Ve svém příspěvku se chci zabývat otázkou, v jakých případech soud vznesenou námitku promlčení nevezme v potaz a přizná i právo, které je promlčené. Mohou totiž nastat a jistě často nastávají situace, ve kterých nelze považovat za spravedlivé, aby soud „posvětil“ promlčení práva.

Kdy je uplatnění námítky promlčení v rozporu s dobrými mravy

Dle předchozí právní úpravy, tedy až do 31. prosince 2013, platilo dle § 3 odst. 1 starého občanského zákoníku („SOZ“), že „**výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy.**“ Právě toto ustanovení bylo klíčem k odepření výkonu práva, který se nejevil jako spravedlivý, neboť vykazoval znaky jednání v rozporu s dobrými mravy. Citované ustanovení se samozřejmě dalo vztáhnout na různé výkony práva, například na příliš vysokou smluvní pokutu, úroky a také právě na uplatnění námítky promlčení.

Konstatoval tak opakovaně Ústavní soud, třeba ve svém nálezu ve věci spis. zn. II. ÚS 309/95 z 15. ledna 1997, publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 6/1997 nebo v nálezu ve věci spis. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. září 2009, publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 171/2005. V posledně uvedeném případě se skutkově jednalo o vznesení námítky promlčení v mezi příbuznými. Na základě restituce získala matka se svými dvěma potomky – dcerou a synem nemovitosti, které následně byly zpeněženy. Dle smlouvy obdrželi utržené peníze oba potomci, kteří jejich část měli dále vyplatit matce. Dcera tak učinila, syn nikoliv. Vzhledem k tomu, že matka k soudní ochraně svých práv přistoupila až po delší době, došly obecné soudy na

základě vznesené námitky promlčení k tomu, že její nárok je již promlčen. S tímto závěrem se ovšem neztotožnil Ústavní soud, který považoval takto vznesenou námitku promlčení jako výkon práva v rozporu s dobrými mravy. Svůj názor soud odůvodnil **specifickými vztahy uvnitř rodiny, kdy právě vztahy mezi rodiči a dětmi** jsou prostředím, „kde se dobré mravy, jako poctivost, čestnost, vzájemná úcta k rodičům, musí nejen předpokládat, ale hlavně formovat a důsledně vyžadovat.“ V tomto rozhodnutí ale zazněl také důležitý a častokrát opakovaný závěr, že *„námitka promlčení zásadně dobrým mravům neodporuje, ale mohou nastat situace (např. v poměru mezi nejbližšími příbuznými), že uplatnění této námitky je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil, a vůči němuž by za takové situace zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí doby bylo nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil.“*

Námitku promlčení podanou v rozporu s dobrými mravy shledal Ústavní soud také v případě sporu pacientky s nemocnicí, ve kterém se jednalo o újmu na zdraví. Jedná se o rozhodnutí ve věci spis. zn. IV. ÚS 262/10 ze dne 16. září 2010, publikované ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 198/2012. Rozpor námitky promlčení s dobrými mravy byl v tomto případě Ústavním soudem konstatován na základě změny společenských poměrů. Pacientce vznikla prokazatelně škoda na zdraví ještě v roce 1989, tedy za zcela odlišných poměrů než panovaly po revoluci a než panují dnes. Ústavní soud uvedl, že se stěžovatelka (pacientka) musela potýkat s vysoce negativní životní situací způsobenou pochybením lékařů a navíc jí **efektivní uplatnění jejich práv ztěžovaly společenské změny spojené s rodící se demokracií**. Ačkoliv tedy pacientka přikročila k ochraně svých práv až poté, co uplynula promlčecí lhůta, neměly obecné soudy k námitce promlčení přihlídnout, neboť byla nemravná.

Z rozhodnutí obecných soudů stojí jistě za zmínku to vydané Nejvyšším soudem České republiky ve věci spis. zn. 28 Cdo 4180/2013 dne 17. března 2014. V tomto sporu se jednalo o nároky plynoucí z dohody o provedení práce. Žalovaná se jako zaměstnankyně na základě této dohody zavázala vést účetnictví pro společnost (zaměstnavatele), na jejíž majetek byl prohlášen konkurs. Poněkud nestandardní byla v tomto případě odměna za odvedenou práci ve výši 3.800,- Kč za hodinu. Jak se v průběhu soudního řízení ukázalo, příslušná dohoda o provedení práce byla neplatná, neschválil ji totiž věřitelský výbor. Žalované tak vzniklo bezdůvodné obohacení, které ale když žalobce uplatnil u soudu, již bylo promlčené. Soudy prvního i druhého stupně přihlídnuly k námitce promlčení a plnění nepřiznaly. S tím se neztotožnil Nejvyšší soud, který konstatoval, že vzhledem k vysoké částce, kterou za své služby žalovaná dostávala a vzhledem k tomu, že jí peníze byly v podstatě vypláceny na úkor mnoha jiných věřitelů (zaměstnanců), kteří reálně neměli možnost se bránit uzavření značně nevýhodné dohody, bylo by v rozporu s elementárními zásadami spravedlnosti, aby si žalovaná ponechala danou částku. Vznesená námitka byla v rozporu s dobrými mravy.

V rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci spis. zn. 28 Cdo 1729/2014 ze dne 7. října 2014 byl rovněž vysloven názor o rozpornosti námitky promlčení s dobrými mravy. Tím, kdo tuto námitku vznášel, byl v daném případě stát. Rozpor s dobrými mravy soud spatřoval především ve faktu, že stát k promlčení sám přispěl. Žalobkyně měla totiž právo na bezúplatný převod pozemku dle zákona č. [219/2000](#) Sb. K promlčení sice došlo, nicméně také v důsledku chybného (neúplného) zápisu v katastru nemovitostí a také faktu, že vlastnictví pozemku bylo sporné. Oba tyto důvody byly přičitatelné státu, jím vznesená námitka promlčení byla v rozporu s dobrými mravy.

Současná situace

Uvedené případy se týkají „starého práva“, a soudy je posuzovaly podle právní úpravy, která platila do 31. prosince 2013. Klíčem pro nepřihlídnutí k námitce promlčení bylo již citované ustanovení § 3 odst. 1 SOZ. Tedy, že výkon práva v daném konkrétním případě byl v rozporu s dobrými mravy. Jak je tomu dnes? Současná právní úprava v NOZ ustanovení § 3 odst. 1 OSZ nepřejala. V uvedených

situacích lze ale vyjít z § 8 NOZ, dle kterého platí, že „zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany.“ Toto ustanovení je obecným pravidlem, jehož aplikace bude mít podobné důsledky, jako měl § 3 odst. 1 SOZ. Ostatně také výše citované rozhodnutí Ústavního soudu ve věci spis. zn. I. ÚS 643/04 uvádí, že vznesení námitky promlčení v rozporu s dobrými mravy je výrazem zneužití práva. Z těchto důvodů lze mít zato, že se uplatní dosavadní judikatura i v současnosti. Určité pochyby by snad mohlo vyvolat slovo „zjevné“, na základě čehož by se bylo možné domnívat, že by se muselo jednat o intenzivní a na první pohled patrné zneužití práva. § 8 NOZ je ovšem třeba vykládat tak, že slovem „zjevné“ je myšleno takové zneužití práva, které dosahuje určité intenzity (nikoliv zanedbatelné nebo bezvýznamné), tedy z hlediska kvantitativního[1].

Závěrem

Z předchozího textu plyne důležitý závěr, že uplatnění námitky promlčení může být považováno za výkon práva v rozporu s dobrými mravy, resp. za zneužití práva, které v obou případech nepožívá právní ochrany. Z několika uvedených rozhodnutí lze dojít k závěru, že se vždy bude jednat o zcela ojedinělé situace, které svými specifiky odůvodňují poměrně významný zásah do právní jistoty. Konkrétně se může jednat o případy v rámci rodiny, resp. blízkých příbuzných, dále o situace, kdy samotný subjekt vznášející námitku (např. stát) k promlčení přispěl. Ohledně aplikovatelnosti judikatury vztahující se ke staré právní úpravě lze konstatovat, že je využitelná a to s ohledem na zákaz zneužití práva vyjádřený v NOZ.

Ondřej Šudoma,
právní asistent

[Mališ Nevrkla Legal, advokátní kancelář, s. r. o.](#)

Longin Business Center
Na Rybníčku 1329/5
120 00 Praha 2

Tel.: +420 296 368 350
Fax: +420 296 368 351
e-mail: law.office@mn-legal.eu

[1] Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 43.

Další články:

- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)
- [Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích \(2. díl\)](#)
- [Nejvyšší soud a forma smlouvy o smlouvě budoucí: krok zpět v ochraně právní jistoty?](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Přehnaná, nebo důvodná prevence? Zajištění a utvrzení závazků v praxi](#)
- [Spoluvlastnictví a správa společné věci](#)
- [Doručování soudních písemností ze zahraničí do ČR](#)